

Отже, для творчості М. Бондаря притаманним є послуговування досить широким спектром побудованих на мовній основі художніх засобів і прийомів, таких як епітет, порівняння, метафора, метонімія, художня деталь тощо. Більшість творів, з якими нам вдалося познайомитися, засвідчують, що авторові, у рисах найзагальніших, зовнішніх, близькою є поетика класична, яка передбачає силабо-тонічну метрику, наявність рими. Поет уникає розхожих штампів, у цьому допомагає йому настанова на реальну предметність. Ряд віршів відзначає ускладнена метафора, яка, знову ж таки, будується переважно на конкретно-предметній основі.

Література

1. Бортняк А. [Передмова] // Літературна Україна. 1980. 29 квітня.
2. Вогню взаємне додавання // Комсомольське плем'я. 1979. 4 грудня.
3. Пелюстками віхола крутила. Київ. 1998. № 11–12.
4. Сто поетів Вінничини за сто років. Антологія ХХ століття [Текст] / упоряд. А. Подолинний, Н. Гнатюк ; голова ред. кол. В. Безносюк. Київ, 2003. 415 с.

Юлія Куцак

м. Вінниця

(Наук. керівн. – док. пед. наук, проф. Куцевол О. М.)

ПРОБЛЕМА ШКІЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Анотація

У статті розглядається проблема шкільного аналізу епічних творів. Розкриваються погляди методистів на етапи роботи з епічним твором, шляхи його аналізу, прийоми та форми роботи над твором.

Ключові слова: *аналіз, літературознавчий аналіз, шкільний аналіз, епічний твір, шляхи аналізу, етапи роботи.*

Аннотация

В статье рассматривается проблема школьного анализа эпических произведений. Раскрываются взгляды методистов на этапы работы с эпическим произведением, пути его анализа, приемы и формы работы над произведением.

Ключевые слова: *анализ, литературоведческий анализ, школьный анализ, эпическое произведение, пути анализа, этапы работы.*

Summary

The article deals with the problem of school analysis of epic works. Methodists' views on the stages of work with an epic work, ways of it's analysis, techniques and forms of work on the work are revealed.

Keywords: *analysis, literary analysis, school analysis, epic work, ways of analysis, stages of work.*

Розвиток України як самостійної держави вимагає здійснення кардинальних перетворень у сфері освіти, науки і культури. Піднесення духовності стає необхідною умовою формування людини XXI століття, від якої залежить майбутнє держави. Особливу роль у цьому процесі відіграють уроки української літератури, на яких відбувається залучення молоді до багатств світової культури, духовне й моральне зростання особистості, естетичне виховання, розвиток художнього смаку. Українська література як мистецтво слова допомагає формувати патріота, збагачувати внутрішній світ молоді людини, її загальну культуру, позитивно впливати на її свідомість, коригувати морально-етичні цінності, розвивати інтелектуальні, творчі здібності, естетичні смаки, самостійність мислення й громадянського вибору. Усе це допомагає повноцінній самореалізації особистості в майбутньому дорослому житті [8].

У Концепції літературної освіти чітко зазначено, що – вивчення літератури в школі має ґрунтуватися на дидактичних, літературознавчих та методичних принципах, серед яких одне з основних місць відведено принципу шкільного аналізу. Тому, щоб сформувати по-справжньому культурних читачів, здатних висловлювати свою думку з приводу прочитаного, вчителів-словесників варто обирати ті оптимальні шляхи, методи, форми і види аналізу, за допомогою яких відбуватиметься залучення учнів до кращих здобутків літератури. Проте аналіз художнього твору, особливо епічного, викликає чимало труднощів у роботі вчителів, оскільки більшість із них не володіють належним чином теоретичними основами аналізу твору. Робота з текстом часто підмінюється переказом, вибіркоким читанням окремих епізодів, переглядом кінофільмів тощо.

Проблема роботи з епічним твором була об'єктом зацікавлення вчених упродовж усього існування шкільної освіти. Вона розглядалася в різних аспектах: принципи вивчення епічного твору (Г. Гуковський, Ю. Лотман, О. Білецький), поглиблене вивчення тексту (М. Рибникова, Н. Молдавська, В. Голубков), самостійна робота над текстом епічних творів (М. Качурін, В. Кучинський), методика читання художнього тексту (Є. Квятковський, Б. Корман, Б. Буяльський), системний аналіз епічного твору (О. Дорошкевич, А. Машкін, В. Голубков, П. Волинський, А. Снежкова, О. Мазуркевич, К. Сторчак, В. Неділько). Подальший крок у розв'язанні проблеми аналізу та інтерпретації художнього твору було зроблено сучасними методистами О. Богдановою, О. Ісаєвою, Л. Мірошниченко, М. Кудряшовим, О. Ніколенко, Ж. Клименко, А. Ситченком, Б. Степанишиним, Г. Токмань та ін.

Літературознавство посідає важливе місце у переліку тих наук, які створили методологічну основу науки методики викладання літератури. А якщо визначати методологію шкільного аналізу, то літературознавчій науці відводиться домінуюча роль. У сучасному літературознавстві розроблено вже не один десяток видів аналізу, з якими вчитель повинен бути обізнаний, бо саме вони і становлять методологічну основу шкільного аналізу художнього твору.

Так, літературознавчий словник-довідник пояснює: «...аналіз літературного твору опосередковується розумінням специфіки художньої літератури і структури літературного твору, його безпосереднім естетичним сприйняттям. Мета, предметна спрямованість свідомості аналітика, застосовані при цьому методи визначають види аналізу літературного твору (естетичний, психологічний, соціологічний тощо), які можуть здійснюватися різними шляхами...» [4, с. 38].

«Учити учнів аналізувати художній твір – означає виокремлювати його складові, досліджувати їх, роботи аргументовані висновки; синтезувати окремі частини, щоб побачити твір у цілому; відчутти його естетичну цінність, усвідомити зміст, дати самостійну критичну, обґрунтовану оцінку» [5, с. 204].

Аналіз твору має стати основою літературної освіти учнів. Навчити аналізувати літературний твір означає:

- сприймати його не пасивно, а осмислено, активізуючи всі якості культурного читача;
- глибоко проникати в тканину художнього твору;
- розуміти його не на побутовому рівні, а в контексті розвитку світової культури, філософської думки, з позиції духовних прагнень свого часу;
- уміти отримувати естетичну насолоду від твору як мистецтва слова.

«Літературознавчий аналіз – це аналіз художніх елементів літературного твору в їх взаємодії в історико-літературному контексті з метою ідейно-естетичного осмислення художнього твору як цілого [7, с. 31]. Шкільний аналіз теж передбачає ідейно-естетичне осмислення учнями художнього твору. Водночас він має відмінні аспекти:

- емоційний – аналіз має викликати в учнів безпосередній інтерес до твору, емоційне враження, сприяти створенню атмосфери зацікавленості тощо;
- пізнавальний – з допомогою аналізу твору вчитель знайомить учнів з особливостями життя, культури, літератури того чи іншого народу, творчою манерою митця, художньою своєрідністю тексту і т.ін.;
- виховний – будь-який аналіз має сприяти формуванню моральних якостей учнів, їх естетичного смаку, розвитку творчих здібностей, забезпечувати особистісно-орієнтоване навчання.

Аналіз художнього твору повинен відповідати віковим і психологічним особливостям учнів. Навчити учнів аналізувати художній твір – чи не найскладніше завдання вчителя-словесника. І домагатися цього потрібно поступово, крок за кроком, щоб надмірні зусилля не відбили у школярів бажання читати.

Професор Л. Мірошніченко зазначає, що – вчити учнів аналізувати художній твір – означає визначати його складові, досліджувати їх, робити аргументовані висновки; синтезувати окремі частини, щоб побачити твір у цілому; відчувати його естетичну цінність, усвідомити зміст, дати самостійну,

критичну, обґрунтовану оцінку [6, с. 213]. Науковець розробила класифікацію основних етапів вивчення художнього твору, які обґрунтовані логічною послідовністю роботи з художнім текстом і можуть варіюватися в залежності від жанру та вікових особливостей учнів. Зокрема в старшій ланці доцільно використовувати такі етапи аналізу твору: 1) підготовка до сприйняття твору, 2) читання твору, 3) підготовка до аналізу, 4) аналіз твору, 5) підсумки, 6) творчі усні та письмові роботи. Учитель може творчо опрацьовувати запропонований варіант, вносячи власні зміни. Головне не втратити внутрішню логіку вивчення епічного як єдиного компоненту твору [6, с. 280].

У старших класах школярі мають навчитися аналізувати художній твір у єдності змісту й форми, визначати його проблематику, сюжет, композицію, систему образів і виражально-зображальні засоби мови, характеризувати літературних героїв і засоби створення образів, розрізняти жанрові особливості прочитаних творів, порівнювати художні тексти, розглядати твори в контексті епохи, напряму, течії, використовувати критичну літературу тощо. У старших класах на перший план виходить пізнавальний аспект шкільного аналізу твору, хоча не слід відмовлятися й від емоційного та виховного аспектів.

В учительській практиці виробилися різні шляхи аналізу художніх творів, теоретично осмислені нашою наукою: пообразний (традиційний), проблемно-тематичний, «за сюжетом» («за автором», послідовний), композиційний, мовностильовий. Усі ці шляхи передбачають проведення аналізу на належному науково-методичному рівні, з метою забезпечення цілісного сприйняття виучуваних творів, повного, свідомого засвоєння їх морально-естетичних багатств. Проте кожний із цих шляхів має свій підхід до аналізу твору, висуваючи як домінуючу одну з його сторін, ставить її в центр уваги. Пообразний – зосереджує увагу на роботі над образами-характерами; проблемно-тематичний – на розкритті проблем соціального, філософського, морально-етичного характеру, поставлених письменником; «за автором» – на послідовному розгляді важливих частин тексту виучуваного твору; композиційний – на

виявленні особливостей побудови твору; мовностильовий – на роботі над лексико-стилістичними багатствами твору [2, с. 132].

О. Ісаєва звертає особливу увагу на методичні умови, необхідні для організації дослідницької діяльності, для створення, як пише вчений, так званого «духу дослідження» у навчанні. Це такі прийоми: початок уроку, який здатен заінтригувати учнів; полемічний характер викладу матеріалу; контрастне зіставлення аргументів; зіставлення твору з його екранізацією, постановкою на сцені [3, с. 4].

Порівняно з молодшою та середньою ланкою, у старших класах види й форми роботи з аналізу твору урізноманітнюються й ускладнюються. Пропонуємо, до прикладу, такі прийоми роботи: навчальний диспут; проблемна ситуація; підготовка доповідей щодо певних аспектів твору; самостійна оцінка вистави, кінокартини по твору; аналіз різних поглядів на твір; характеристика героя, проблематики, сюжету, композиції твору тощо.

Письмові роботи теж стають складнішими: письмове обґрунтування своєї оцінки прочитаних творів; твір-роздум; рецензія на твір або виставу чи кінокартину; письмова характеристика літературного образу; складання планів і конспектів літературно-критичної статті тощо.

«Вивчити художній твір – значить не тільки зрозуміти конфлікт, покладений у його основу, розібратися в сюжеті, у системі образів. – говорив Т. Беленький. – Це значить з’ясувати у кінцевому результаті концепцію життя, яка визначає конфлікт, сюжет, розстановку дійових осіб, тон оповіді, вибір зображувально-виражальних засобів, завдяки якій ми можемо судити про дійсність, відображену в художньому творі, і про особистість письменника, його погляди, смаки, пристрасті» [1, с. 20].

Отже, аналіз художнього твору є неодмінною та обов’язковою складовою методики викладання літератури у школі. Правильно організований і проведений шкільний аналіз епічних творів буде максимально сприяти активній пізнавальній роботі учнів на уроці, глибокому засвоєнню тексту, оволодінню різними засобами читання, що істотно впливатиме на якість

літературної освіти учнів, розвиток їхньої інтелектуальної сфери і підвищення культури читання.

Література

1. Беленький Т. Приобщение к искусству слова. Москва, 1990. С.19–28.
2. Волошина Н. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник. Київ, 2002. 344 с.
3. Ісаєва О. Організація дослідницької діяльності школярів на уроках зарубіжної літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 1999. № 7. С. 3–5.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. Київ, 1997. 870 с.
5. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури. Київ, 2007. 415 с.
6. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Підручник. Київ, 2010. 432 с.
7. Ніколенко О. Проблеми аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2003. № 3. С. 31–34.
8. Українська література. 10–11 класи : навч. прогр. для загальноосвітніх навч. закл. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programy.html>].

Аліна Мар'яновська

м. Вінниця

(Наук. керівн. – канд. філол. наук, доц. Віннічук А. П.)

ПРОБЛЕМА ТВОРЧОГО НАЧАЛА В ОБРАЗІ СИВООКА В РОМАНІ «ДИВО» ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Анотація

У статті зосереджено увагу на виявленні проблеми творчого начала у образі Сивоока в романі «Диво» П. Загребельного. Простежено зображення кожної події із життя персонажа.

Ключові слова: роман, історизм, мислення, образна система.

Аннотация

В статье сосредоточено внимание на выявлении проблемы творческого начала в образе Сивоока в романе «Диво» П. Загребельного. Прослежено изображение каждого события из жизни персонажа.

Ключевые слова: роман, историзм, мышления, образная система.

Summary